

Szilárd talajon lebegve

Beszélgetés Filip Tamással költészetéről, életéről, írásról

Filip Tamás a szavak világában elsősorban ironiával, gyűjtögetéssel és kísérletezéssel foglalkozik. Poézisében a hétköznapiból a meglepőt, megdöbbentőt, rendkívülit bontja ki, a rá jellemző finomsággal. Témát keres és szavakat, ellentétet és harmóniát, jó kérdéseket és elfogadható válaszokat. És gyakran meg is találja azt, ami így megmaradhat, ami megőrizhető, akár próza, akár vers lesz belőle a későbbiekben. A Csepelen élő költő bepillantást enged életébe, gyermekkorába és fiatalságába, családjá napjaiba és munkájába, hogy az ember által a művészt jobban érthessük.

– *Csepelen születél, a mai napig Csepelen élsz. Ez állandóság, vagy visszatérés a gyökerekhez? Esetleg mozdíthatatlan vagy, mint a kő?*

– Összesen tizenegy hónap volt az életemben, amikor nem Csepelen éltem; 1978–79-ben sorakatonai szolgálatomat töltöttem Kalocsán. Előtte, utána, azóta mindig csepeli voltam. Ez egy félreismert, s hogy úgy mondjam, alulértékelt vidék, bár sokan tudják, hogy ez volt az Árpád nemzetség szálláshelye. Északi része a fővároshoz tartozik, de nem azonosítható a gyárral, ugyanis a Csepel Művek mindig is elkülönült a lakóterületektől, nem olyan sakk-táblaszerűen helyezkednek el erre-felé az ipari létesítmények és a lakóövezetek, mint mondjuk Kőbányán. Ráadásul én egy olyan helyen lakom, ami különleges a városrészen belül is, a Királyerdőben. Dimbes-dombos vidék ez, a hagyományok szerint tényleg királyi birtok volt, még a huszadik század első évtizedeiben is erdő terült el itt. Amikor a nagyszüleim 1936-ban ideköltöztek, sűrű akác-borította a telket.

Apám technikus volt a szerzőszámgépgyárban, de olyan, aki

bármelyik morgoló munkásnál jobban és gyorsabban el tudott végezni bármelyik gépen bármilyen munkát. Igazi ezermester volt, akinek ügyességéből semmit nem örököltem. Művészi tehetséggel is megáldotta az élet, ugyanis nagyon szép énekhanggal rendelkezett, a csepeli színjátszó körben operetteket adtak elő, ő volt a bonviván. Ezzel kapcsolatos emlékeimet meg is írtam, *Apám a zsűri előtt* című versemben. Magánénekes szeretett volna lenni az Operaházban, és képtelen volt elfogadni, hogy a kórusba veszik fel. Nagyon büszke, hirtelen haragú, de mély érzésű ember volt, sok tulajdonsága él bennem tovább. Édesanyám fodrászként dolgozott, ami ugyancsak szépérezetet, kreativitást, kitartást igénylő szakma. Kiváló mesélő, nagyszerűen tudja láttatni a történetet. Hihetetlenül aktív, erős asszony, emberfeletti munkabírással megáldva mind a mai napig.

A fák, a Duna szépsége szelídebb, titokzatosabb helyé teszik Királyerdőt a kerület többi részénél. De nem választottam Csepelt, ezt hozta számomra az élet, és eszem ágában sincs elköltözni, a szívemhez nőtt, ez az otthonom. Én

a szépet látom ebben a kerületben, pedig nem csak szépség van benne, például nincs is városmágia, és lehetne sorolni a hiányosságait.

– *Az itt töltött gyermekkorból mire emlékszel szívesen vissza? Voltak jelei, hogy a szó, a rím, a vers iránt érzékeny vagy?*

– Kései gyerek vagyok, szüleim már nyolc éve voltak házasok, mire érkeztem. Nagyon békés és nyugodt gyermekkort kaptam tőlük és a nagymamától. Lehet, hogy nem volt könnyű elfogadniuk, hogy nagyon visszahúzódó, félénk gyerek voltam. Nem szerettem óvodába járni, pedig csak délig tartott, mégis alig vártam, hogy jöjjön nagyapám, és hazamehessek vele. Pedig ez az óvoda szinte mitikus hely volt, a Tamariska-dombon, ami egy kis maradványa a valahai Királyerdőnek. Manapság természetvédelmi terület. Álomvilág volt, egyfajta éber álmom.

A költészet még nem, de az irodalom ott volt az életemben, hiszen rengeteget olvastam, Cooper, Fekete István, Jack London, Verne műveit, Mátyás Ivántól a *Robin Hoodot*, Tatay Sándortól a *Kinizsi Pált*, szóval mindent, ami egy fiúgyereknek érdekes lehet. Akkor

döbbsentem rá, hogy mennyire magába szippant egy-egy könyv, amikor a *Robin Hood*-ban azt olvastam, hogy az egyik szereplőt halálos nyíllövés érte, és hangosan felzokogtam. Megmagyarázhatatlan és meglepő érzés volt, nem tudtam mit kezdeni vele. Egyébként legkorábbi emlékem egy hároméves koromban történt vonatút volt, édesanyám csallóközi rokonságát mentünk meglátogatni, a komáromi vasúti hídon való áthaladás képei, és legalább ennyire a zajai maradtak meg legkorábbi emlékezetemben.

– *Tehát nálad is az indiánregényekkel kezdődött a betűvel kötött barátság. Hogyan haladtál tovább a költészetig vezető úton?*

– A gimnáziumi években még többet olvastam, de még mindig főleg prózát. A középiskolás évek vége felé kezdtem írni, úgy harmadik, negyedik táján. Az írásaimat óvatosságból nem az irodalomtanárnak mutattam meg, hanem a *Világnézetünk alapjai* című tantárgyat oktató tanárnőnek. Ő jobb választásnak tűnt, például mert beszélni a Gulágról (1978-at írtunk). Nem fogta meg őt a verseim szellemsége, egy másik osztálytársam költészete jobban tetszett neki. Belőle viszont nem lett költő... Azért a próza mellett a verseket sem kerültem. Nagy Lászlót, Pilinszkyt, Csoórit nagyon szerettem, később fedeztem fel Nemes Nagy Ágnest és még sokakat. Ha visszagondolok, az irodalom iránt érzett intenzív szenvedély nem az írói lét felé hívott, hanem tanár szerettem volna lenni.

Furcsán alakult ekkor a pályám, mert annyira tartottam attól, hogy nem vesznek föl a bölcsészkarra, hogy végül nem is próbálkoztam a

fölvételivel, hanem jogra mentem. Ebbe talán belejátszott az is, hogy együtt tanultam egy barátommal, aki a jogra készült, és egyszerűen elfogadtam azt, hogy biztosabb jövő vár ezen a pályán.

Ez nem volt félrecsúszás, egyszerűen így történt, úgy gondolom, megálltam a helyem a választott pályámon is. De az tény, hogy mai napig van bennem egy hiányérzet a bölcsészkar életforma, gondolkodásmód, műveltséganyag elkerülése miatt. Szerencsémre a 80-as évek elején, amikor egyetemre jártam, még volt átjárás a bölcsészek és jogászok világa között, viták, felolvasóestek folytak közös közegben. Eljártam például egy Nemes Nagy Ágnes által tartott speciális kollégiumra is, ami halhatlanul nagy élmény volt.

Az egyetem alatt kezdtem elküldeni a verseimet is folyóiratoknak. Akkor már megjelentem az Egyetemi Lapokban, ezt az ELTE adta ki, időről időre bekerültem, néha nem is magam adtam verset, hanem valamelyik barátom, csoporttársam vitte be a kéziratot a szerkesztőségbe. Azután a 80-as évek elején újraindult a *Jelenlét* antológia, olyan nevek voltak benne, mint Kardos Tiborc, Kukorelly Endre, Sziládi Zoltán, Márton László, Petőcz András. Belekerültem én is néhány számba, majd 1983-ban következett az első országos folyóiratbeli közlésem, a *Jelenkorban*, ahol Parti Nagy Lajos volt a versrovat vezetője.

– *Nem érezted azt a nyolcvanas évek egyetemén, hogy a pártelit kiképzőhelyére jársz? Hogy vannak politikai elvárások, vagy nyomás? Esetleg valami nem jól működik?*

– Marxista ideológiában oktattak, ez akkor természetes volt, de

az egyetem alatt, a húszas éveim elején rádöbbsentem, hogy mennyire hazug világban élek. Mintha egy zavaros álomból ébredtem volna fel, rájöttem arra, hogy az a politikai berendezkedés, amelyben élek, értelmetlen, antidemokratikus zsákutca, amelyből ki kell szabadulni, szükség van a többpártrendszerre, biztosítani kell az emberi jogokat. Sokat beszélgettünk erről azokkal a barátokkal, akikben meg lehetett bízni, meg aztán szamizdatok kerültek az ember kezébe, amelyekből olyan dolgokat lehetett megtudni, amelyeket elhallgattak a mesterséges kiskorúságban tartott társadalom elől. A fiatalság optimizmusa működött bennünk, bár a változás esélyei alig voltak érezhetőek.

Ehhez kapcsolódó esemény, hogy 1981. március 15-én engem is őrizetbe vettek egyik barátommal és a húgommal együtt. A barátom ugyanis a lengyel Szolidaritás jelvényét viselte, ami akkor még legális volt Lengyelországban, de nálunk nem. Bagatell eset ez, a hatalom hisztérikus választ adott egy apróságra. De mindenképpen segített abban, hogy tovább távolodjak a rendszertől. Egy különös pillanatot még hadd idézzek föl. A pénzügyi jog professzora valamit szét akart osztani a nagy előadóteremben, és minden csoportból magához hívott valakit, hogy annak adja át a nyomtatványokat. Nem nagyon igyekeztek a diákok, ő meg cifrázta, hogy kiket vár, végül már azt mondta, hogy ha nincs itt a csoportból a felelős, akkor jöjjön a BM-megbízott. Mintha egyszerre hideg köd és elektromos vihar ereszkedett volna ránk, ijedt nevetés buggyant elő és megértettük, hogy nem babra megy a játék. Pedig a prof csak viccelni akart.

Mindig úgy éreztem, hogy a jogászi munka csúcsa a bíraskodás, ezért egyértelműen erre a pályára készültem. Persze először fogalmazó lesz az ember. Ebben a fázisban mindent kell csinálni, egyedül, asszisztencia nélkül, így a fogalmazókra volt bízva a bírósági panasznap, ami hatalmas erőpróba. Nagy szerencsém volt, hogy irodalmi előéletem okán viszonylag jól tudtam gépelni. Bíróként családjogi, polgári ügyszakba kértem magam, bízva abban, hogy ez politikai, ideológiai értelemben valamiféle szélárnyékban van, és

tényleg csak a jog meg a saját meggyőződés számít. Ebben szerencsére nem kellett csalódnom. A párt, az „egypárt” csak egyszer tett kísérletet arra, hogy a bíróság fiataljait a saját soraiba invitálja, és örökké hálás leszek az akkori elnöknek, aki párttag létére szinte helyettünk mondta ki a diplomatikus, de mégis nagyon határozott nemet. 1984-ben szereztem diplomát, 1985-ben nősültem meg, három lányunk született. A legnagyobb politológia szakon végzett, dolgozik, a középső két egyetemre jár egyszerre, szülei nagy büszkeségére, a legkisebb gimnazista. Mind-egyik roppant tehetséges, ezt nem elfogult atyaként mondom, hanem mert tényleg azok...

– Akkoriban készült már az első köteted?

– Igen, ekkor már a Kortárs, Mozgó Világ, Jelenkor lapjain is megjelentem, kevesebb folyóirat létezett, nehéz volt nyomtatásba kerülni. Az első kötet megjelené-

sében Szabó János barátom segített, ő bölcész volt, egyszerre teoretikus és praktikus ember, rendkívül tehetséges és rámenős. Ő harcolt meg azért, hogy megjelenjen az első kötetem 1986-ban, az

Szüleimmel háromévesen (1963)

Eötvös Könyvek sorozatban. De bekerültem *A költészet másnapja* című antológiába is, Körössi P. József keresett meg, hogy küldjek ide verset. Ez annyira váratlan, egyben meghatározó mozzanat volt, hogy ma is a „megmagyarázhatatlan események” nevű fiókomban tartom.

A politikához még egy kicsit visszakanyarodva, ekkor még az egypártrendszer ellenzéke is meglehetősen monolit volt, nem látszottak élesen a törésvonalak. A közös ellenséget együtt utálták, a regnáló hatalom ellen közösen léptek fel. Ezért a fentebb felsorolt irodalmi személyek akkor még egész más kontextusban léteztek, mint manapság.

Tehát dolgoztam a bíróságon, közben születtek a versek. Az első kötetnek nem volt nagy visszhangja, egyszeri dolognak tűnt. A folyóiratokban azért jelen voltam, de nem is gondoltam újabb kötetre. Bonyolult és fárasztó volt

a munka, a hétvégeken hazacipeltem az aktákat, ez a leterheltség egyáltalán nem kedvezett az irodalomnak. Szegény Szabó János barátom pedig 1989-ben meghalt, autóbaleset érte. Igazi mindenes volt, képzőművész, tanulmányíró, vállalkozó. Az ő lendülete nélkül én sem haladtam előre.

– Következett a rendszerváltás, felfordult a világ. Neked mit hozott, mit vett el ez a nagyon intenzív időszak?

– Mások is elmondták már előttem, hogy a Kádárrendszer megváltoztathatatlanak tűnt.

Egyszerűen nem látszott, hogy vége lesz, vége lehet. Váratlan volt a változás, hatalmas, fölszabadult örömmel járt, reményt szült, úgy tűnt, lesz kiteljesedése a magyar sorsnak. Új helyzetbe kerültünk, amiben elképzelhetőnek látszott, hogy olyan plusz dimenziók adódnak majd az életünkhöz, amelyekre korábban nem is gondolhattunk. Szabadok leszünk, egy európai terepen tevékenykedhetünk, nem másod- vagy harmadrendű állam polgárai leszünk.

Az én életemben is hozott változást, személyes világomat is átalakította a rendszerváltás. A „hősi korszakban” az Igazságügyi Minisztériumba kerültem, a jogrendszer átalakításában vettem részt. Nem volt értelmetlen munka, de bizonyos voltam benne, hogy nem itt akarok megöregedni. A megnyíló lehetőségek közül egyet én is megragadtam, és 1991 nyarán közjegyző lettem. Fél évvel később teljesen átalakult a közjegyzőség rend-

szere, voltaképpen visszakanyarodott önnön hagyományaihoz. Közismert, ám mégis szerencsétlen kifejezés, hogy valaki magánközjegyző, hiszen állami feladatot lát el, mindössze arról van szó, hogy ezt vállalkozás keretei között teszi, kötött díjszabás mellett, és vállalkozóként adózik.

– 1986 után csak 1998-ban jött a második kötet, szinte újra indulnál, újra kezded a költészetet. Mi történt a két kötet között, amit ilyen lassan emésztettél meg?

– A tizenkét évből volt négy, amikor még folyóiratban sem publikáltam. A családom sokasodott, a második kötet évében harmadik lányom is megszületett. Az elmondott munkahelyváltás után újra ki kellett alakítanom az életem rendszerét, bele kellett rendeződnöm az új életbe, és ne felejtőd el, de az új világba is. Új kihívások is jelentkeztek, amikkel szembe kellett néznie. Mindez elszikkasztotta bennem az irodalmi erőket, kedvet. Írtam, de keveset, és úgy éreztem, hogy nem kell a jelenlétet erőltetni. De nem voltak ezek sikertelen évek, az ekkoriban megszerzett tapasztalatok, élmények nem vesztek el. Mindenesetre nehéz négy év volt, a vége felé már egyre inkább azért, mert hiányzott a publikálás, a részvétel.

1996-ban állt vissza a régi rend az életben, a Hitelben, Jelenkorban, Holmiban, Parnasszusban, Új Forrásban és más lapokban publikáltam, egyre többet, sok vers kívánczolt elő ismét belőlem. Amikor 1998-ban megjelent a *Függőhid*, akkor csak a leg-

jobb anyagot tettem bele, ez olyan, mintha válogatott kötet lenne. Az újraindulás nagy erőt adott, hiszen bizonyítottam magamnak, hogy képes vagyok föllátni a padlóról, képes vagyok nem csupán írni, de közre is adni a munkáimat.

– És a pihenő, erőgyűjtő időszak alatt változott a hangvételed, a művészeted átalakult?

– Nem könnyű a szerzőnek önmagát figyelni, de azt hiszem, már a rendszerváltás tájékán kezdett kifermődni egy új szemlélet bennem, szépen, lassan érlelődött, és a korábbi hangommal együtt létezett sokáig, egymás mellett működtek.

– Hogy néz ki ez a két művészi szemlélet?

– A 80-as években az látszott, hogy lassan föléli morális, szellemi és más tartalékait egy rendszer, láttuk a visszasságait és válságát,

amit ennek a hatalomnak a működtetői igyekeztek eltagadni. Ez adta akkor a témát, erről volt érdemes írni, viszont nyíltan nem nagyon lehetett. Ezért az írást „rejtjelezte” az ember, érdemes volt a sorok között olvasni, mert a lényegét odadugták az írók. Ehhez azonban szükség volt az érzékeny olvasóra is. Olyanra, aki képes volt, és merte is észrevenni a rendszer válságát.

1990 után mindez – legalábbis első érzéseink szerint – okafogyottá vált. Egyik napról a másikra lecserélődött mindaz, amiben addig éltünk és írtunk, úgy tűnt, már nincs szükség arra az írói attitűdre, amely korábban olyan magától értetődő volt. Mindent ki lehetett mondani, megszűntek a tilalmak, legalábbis látszólag. Felerősödött, sőt szinte egyeduralmukodóvá vált az a még a nyolcvanas évek közepe táján szü-

letett vélemény, hogy a művészet foglalkozzon az esztétikával, a szavakkal, stílussal, de ne ártsa magát a politikába. A közösség ügyeivel való foglalkozást tévútnak állították be. És ehhez jött váratlanul az a megrendítő tapasztalás, hogy azokat a gondokat, amelyekkel küszködött ez az ország, a rendszerváltás eszközeivel sem tudtuk megoldani, viszont bőségesen keletkeztek újabbak is. A politika, a hatalom felőli veszélyeztetettség is megmaradt, csak némileg átalakult. Például ugyanúgy el lehetett valakit tüntetni a közbeszédből, közéletből, mint annak előtte, csak más módszerekkel.

A mai élet sok szempontból még veszélyeztetettebb,

Dorkával és Fannival a krétai forrásában (1995)

kiszolgáltatottabb, mint a Kádár-korszakban. A magánszféra lassan teljesen átjárható, az emberek szinte önkéntesen tárják fel minden titkukat. A globalizmus azt üzeni, hogy a világ jó, mindent megad a polgárnak, minden rendben van, nincs akadály az egyetemes boldogság előtt. A polgár dolga pedig az, hogy együttműködő legyen, konformista, hűséges csavar a gépezetben, ne kritizáljon, a kritikai beállítottság csak azok ostobasága, akik képtelenek megteremteni magukat. Valójában tömérdek felesleges feladat elvégzésére pazaroljuk időnk, energiánk jó részét, mégis ritkán horgad föl bennünk az indulat.

Mindez hatalmas forrása lehetne a költészetnek. Az ifjúságom idején működő, majd átmenetileg háttérbe szorult, ha úgy tetszik, elcsendesedett hang és szemlélet külső hatásokra újra magához tért bennem, és őszinte meglepetésemre egyre inkább a világ átfogó ügyei érdekelnék. Remélem, hogy ez is érvényes és működőképes. Ugyanakkor nagyon nehéz a köz ügyeiről írni, még a kifejezés is agyonterhelt, rossz emlékeket ébreszt. Tapasztaljuk, hogy sok rossz közéleti vers született, ami azt sugallja, hogy magával a műfajjal van a baj. Meglátásom szerint az emberek nem kis csoportja bajban van, nem tud eligazodni a dolgaiban, az életében, az Egész értelmezésében. Küszködnek a gondjaikkal, és nem nagyon értik, mi történik velük. Ezt kéne észrevenni, megírni, ez volna a legfontosabb írói feladat. A világ meglehetősen bizonytalan, sokféle érvrendszer él egymás mellett, de egymásra való hatás nélkül. Ez is az egyik oka annak, hogy gyakran keletkezik olyan helyzet, ami a szabályok elvetéséhez, a normaszegéshez vezet.

– *A Magyar Naplónál jelent meg legutolsó köteted, a lap szerkesztője vagy két éve. Mit jelent neked a lap, mit jelent a szerkesztés?*

– 2010 novemberében a Magyar Írószövetség közgyűlésén Szentmártoni János lett a szövetség elnöke, és ezzel megüresedett a Napló versrovatának szerkesztői posztja. Álmomban nem gondoltam, hogy velem akarja betölteni ezt a helyet Oláh János, így mikor megtudtam, hogy szeretne velem beszélni, nem tudtam mire vélni. Nagy megtiszteltetés volt, hogy Szentmártoni Jani eredményes munkáját folytathatom, hogy az általa felépített szerzőgárdára én is építhetek. De már akkor is volt bennem némi bizonytalanság, hogy lesz-e elég energiám a hivatali munkám mellett, hogy színvonalasan szerkesszem a versrovatot. Persze a racionalitást, az óvatosságot legyőzte az öröm, ezért mondtam igent.

Úgy gondolom, ha a Napló bízik az erejében, akkor a legnagyobb ellenszélben is kitarthat, ahogy ezt már nem egyszer bizonyította is. A szerkesztőségi munka ma már valamivel egyszerűbb, mint az internet és az elektronikus levelezés előtti korszakban volt, de éppen intenzitásában rejlik hátránya is. A Magyar Naplóhoz számos kézirat érkezik, rengeteg vers. Két dolgot könnyű ezek közül kiválogatni: a nagyon jót és a nagyon rosszat. Az a minőségi sáv dolgoztatja meg legjobban a szerkesztőt, amelyben értéket hordozó, de nem teljesen kiérlelt művek szerepelnek. Ilyenkor muszáj tanácsot adni, nem elhallgatni a hibát, az esetlenséget, változtatást javasolni. Ez persze konfliktushoz is vezethet. A legszébb ebben a munkában, amikor

az ember tehetségre bukkan, felfedez valakit, akit azután elindíthat a pályán.

– *Lackfi Jánossal folytatott beszélgetésedben hangzik el, hogy „végül is minden vers csupán kísérlet”. Engem ez bosszant. A vers legyen végleges, mindent akaró.*

– A kísérlet, mint fogalom szerintem egyáltalán nem leértékelése a dolognak. A kísérletet azért végzi el az ember, mert azt akarja, hogy sikerüljön, a kísérletbe is beleteszünk mindent, apait-anyait, nem? A cél az, hogy működő, érvényes szöveg szülessen, egy lehetséges világ.

– *Művészeted működéséről, vérkeringéséről szeretnék most kérdezősködni. Engedd meg, hogy a veled folytatott beszélgetésekből, a lírádat értelmező, vizsgáló írásokból szemezgessek, s ezekkel szembesítsek. Hátha olyan dolgokra bukkanunk, amik eddig megbújtak, hogy most napfényre csalogassuk őket.*

Prágai Tamás egyik kritikáját idézem: „a nehezen vagy semennyire sem kiszámítható, a rendhagyó, a rendkívüli történik meg a versben. A váratlanok a képek, nyelvi szerkezetek és a történetek szintjén való ilyen mérvű megjelenése elbizonytalanít, és éppen e nyelvileg formált bizonytalanságban születik meg a vers. De Filip Tamás nem áll meg azon a ponton, hogy verseinek szövegét a váratlan tartományába távolítsa el.”

Lackfi Jánost idézem: „Versei lélegzenek, működnek, hatnak. Hogyan és miképp? Olykor a képzelenség erejével.”

A fentiek fényében a rendhagyót, rendkívülit, képtelent működteted. Keresed a rendkívülit, vagy magától jön, érkezik, esetleg egy-

szerűen ilyen a poézis? Magadat sorolod-e valamely, a rendkívülit kereső irányhoz (abszurd, groteszk, mágikus)? Fontos a meghökkentő, vagy akár el is maradhatna?

– Keresés? Nem is rossz kifejezés arra, amit írás közben teszünk. Témát keresünk és szavakat, ellentétet és harmóniát, jó kérdéseket, elfogadható válaszokat. Igen, keresünk valamit írás közben, olykor éppen a rendkívülit, a meglepetést, ami következik a már leírtból, és messze túlnyúlik azon a horizonton, amelyre az író és az olvasó számított. A keresés azonban nem olyan tudatos, mint a köznyelvi jelentése, hanem inkább olyan

tevékenység, amely során rábizzuk magunkat valamire, ami dolgozik bennünk, de nem a tudatunk irányítása alatt. Lehetséges, hogy van képességem transzcendens, vagy akár mágikus dolgok megfogalmazására, de mindig igyekszem mértéket tartani, és hagyni kapaszkodókat az olvasó számára.

– Lackfi Jánossal folytatott beszélgetésben mondd: „Soha nem közvetlenül magamat akartam versbe írni, a személyességet kínzó nehézségnek éreztem mindig.” Verseidet olvasva ennek igazát éreztem, alig beszélsz magadról, a költő szólal meg, de a világról szól. Ez nem a legszerencsésebb költői alkat. Zavar ez a magadról, személyes életéről való nehézkes nyilatkozás?

– Azt hiszem, a hazai költői hagyományoknak valóban kevésbé

felel meg az én alkatom, de mit lehet tenni, abból dolgozom, amim van. Úgy vélem azonban, hogy nem vagyok rejtőzködő, az életem a külvilágnak is látható, vannak szerepeim, amelyekben sokan ismernek, és talán nem túlzás ezt mondani: elfogadnak. Ami a költészetemet illeti, fontosabbnak érzem, hogy a világról beszéljek,

Aki adta és aki kapta (2004-ben Lackfi Jánossal a Nizzai Kavics díj átadása után)

és ebben a beszédben ott vagyok én is, annyira, amennyire szükséges. A versbéli alak belőlem születik, a versben újtára indítom, és magam is érdeklődve figyelem, mire jut, veszít vagy nyer. Nehézségnek akkor érezném mindezt, ha fő célom az volna, hogy magamról beszéljek, csak bizonyos görcsösség ebben megakadályozna, én azonban elsősorban nem magamról akarok szólni, így nem érzem ezt tehernek.

– Palatinus Levente Dávid rólad írott dolgozatában fejtegeti a költészet közönségének beszűkültségét, belterjességét. Hogy látod, a te költészetednek van közönsége?

Ha van saját közönséged, akkor annak van egyedisége, sajátossága? Kik szeretnek téged?

– Vitathatatlanul nagyon kicsiny közönsége van a költészetnek,

ezen aligha lehet változtatni. Ha rossz pillanatomban gondolok erre, nyomaszt és elbizonytalanít, ezért inkább igyekszem tudomást sem venni róla. A közönség dolgát eleve megnehezítettem azzal, hogy a magyar poézisben kevésbé elterjedt, úgynevezett objektív költészetet művelem, aki viszont ennek ellenére hajlandó befizetni hozzám

egy lírai társasutazásra, talán nem bánja meg. Bocsnat a reklámszerű megfogalmazásért, abból indultam ki, hogy én is sokszor nyúlok olyan szerző kötetéhez, akit nem ismerek, de valami oknál fogva kíváncsi vagyok rá.

Miért ne lennének olyan olvasók, akik rám, pontosabban a verseimre

kíváncsiak? Érdekes, hogy vannak olyan blogok az interneten, amelyekbe a blog tulajdonosa a számára kedves verseket gyűjti össze. Jó néhány ilyenben találkoztam az írásaimmal. Tehát ilyen értelemben is van valamikora közönség. Hogy van-e egyedisége a közönségnek, nem tudom. Feltételezem, hogy ha az általam művelt költészetnek van egy sajátos hangja, megjelenési formája, akkor a közönség is azokból áll össze, akik ezt a kissé látomásos, sok forrásból táplálkozó, s ezért eléggé összetett, de önmagát mégis fegyelmező versvilágot szeretik, de legalábbis érvényesnek tekintik.

– És a szakma mennyire tekintti érvényesnek ezt a versvilágot? Elismerik a munkádat, művészetedet, kifejezik ezt dicsérettel, díjakkal?

– Az irodalmi életnek vannak olyan szereplői, akiket magától értetődő természetességgel, jókor, sőt néha idő előtt találnak meg az elismerések. Én nem tartozom ezek közé. Ha jól meggondolom, negyvennégy éves voltam, amikor Lackfi János úgy döntött, hogy abban az évben Ács Józsefnek és nekem adományozza a Nizzai Kavics díjat. Néhány alkalommal elismerő oklevelet kaptam a Quasimodo költői versenyen. Ugyanakkor egyáltalán nem gondolom, hogy nem vesz rólam tudomást a szakma. Sok apró jelből, gesztusból, e-mailből, sms-ből látom, hogy becsülnek. Például Tarján Tamás és Reményi József Tamás paródiát írt rólam, egyik résztvevője voltam 2008-ban Pozsonyban az Ars Poetica Fesztiválnak. Ezt követően az egyik szlovák színház irodalmi összeállítást készített klasszikus és kortárs szerzők írásaiból. Nem tudtam erről, de amikor később láttam, hogy kikkel szerepelek egy műsorban, jóleső borzongást éreztem. Gyakran fordul elő az is, hogy felkérést kapok, hogy egy költőtársat köszöntő folyóirat-számba, antológiába küldjek kéziratot. És jó érzés arra gondolni, hogy kérésemre Takács Zsuzsa és Vasadi Péter pillanatnyi gondolkodás nélkül elvállalták, hogy fűszöveget írnak a kötetemhez. Ezek az én irodalmi díjaim.

– *Valahol azt mondtad, hogy „Az út, amelyet bejár az az ország, amelynek sorsát személyes sorsként is megélem, nem nagyon enged lazítani, és arra gondolok, hogy egyre inkább így lesz.” Mióta érzed azt, hogy nincs lazítás? Nyomaszt a sok nehézség, vagy harcra késztesz, esetleg elkeserít? Választanál más utat? Tervezel változást?*

– Furcsa szembesülni ezzel az idézettel, mert igaz ugyan, de mégsem annyira drámai, mint első olvasásra látszik. Ha azt érzem lazításnak, hogy bizonyos elvekből, meggyőződésekből engedjek, akkor erre valóban képtelen vagyok. Ha viszont arra gondolok, hogy alkalmanként letegyek valamilyen terhet, akkor erre igenis képes vagyok. Bár a lányaim olykor eléggé aggódó hangszíval jelzik, hogy nem tudok lazítani. Ha ugyanis olvasok, de közben észreveszek valamit, ami nincs a helyén, valami beavatkozásra van szükség, akkor abbahagyom az olvasást, kilépek a kényelmes állapotból és nekiállok, hogy rendet tegyek. Ebből aztán újabb és újabb tennivalók keletkeznek, szóval jó időre vége a lazításnak.

Ha józanul nézem a dolgokat, azt gondolom, hogy olyan súlyos állapotban van az ország, hogy ebből talán nem is lehet kikecmergni. Ez azonban nem tölt el végtelen keserőséggel, hanem arra gondolok, hogy az üresnek látszó korszok mélyén mindig van néhány csepp a remény olajából. Ha már itt tartunk, meg kell említenem, hogy kétévi szerkesztői munka után ettől a tevékenységtől visszavonulok. Szép, de nagyon fárasztó időszak volt, és valahogy elfogyott bennem az erő és türelem. Remélem, nagy hibát nem követtem el, észrevettem a jó írásokat, és ok nélkül nem fogadtam el túl gyengét. Szerkesztőként óhatatlanul okozunk sebeket, de a sikerre predesztinált szerzőket ettől függetlenül eléri a sorsuk. Tanácsaimat, javaslataimat igyekeztem mindig személyre szabni, és empátiával átadni; ezt a legtöbbben érezték.

– *A versről állítod: „A célja is ugyanez, a megrendülés létezésünk*

kicsiségén és nagyságán.” Hozzáteszem, semmi sem lehet elég kicsi vagy elég nagy, hogy meg ne próbáld versbe foglalni.

– Tökéletesen egyetértek veled. Szerkesztőként írtam fiatal szerzőnek, hogy egy anya haláláról is lehet közhelyesen írni. És egy leszakadt inggombról is megrendítően.

– *Simon Ferenc, Lackfi János és Palatinus Levente Dávid is megfogalmazza a képiség kitüntetett jelentőségét a lírádban, de számomra is feltűnő volt. Fotóztál, videóztál valamikor? Vagy nagy filmnéző vagy? Miért a látvány? Látod a történetet?*

– Nagyon szerettem régen a filmeket, a város túlsó felére is képes voltam elzarándokolni, ha egy izgalmas alkotást éppen ott vetítettek. Akkoriban szinte minden képen jelent meg, mindent a képeken keresztül közelítettem meg, és gyakran eljátszottam a gondolattal, hogy filmrendező, vagy még inkább operatőr leszek. Ha a személyiségem egyik alapvető vonására gondolok, hogy tudniillik fontos azonnal látnom a munka eredményét, akkor a filmes szakma, a maga hosszadalmasságával, nem nekem való. A képek szeretete megmaradt, és valóban sok versemben követhető ez, mozgások, közelítések, távolodások, alulról, felülről szemlélt helyzetek. Természetesen ez egyfajta fogyatékosként is felfogható: egy rendes költő ne így közelítse meg a tárgyát, hanem... Nem tudok eleget tenni a felszólításnak, nem vagyok rendes költő.

– *Egyik köteted címe Mentés másképpen. Mit kell menteni és miért? Hogyan adsz címet, milyen címeteket szeretsz?*

– Nagyon megszenvedek a cím-adással, és mikor úgy érzem, föl-adom, valami mindig kopogtat.

Ülök a számítógép előtt kínban, ötletem sincs, hogy mi legyen a kötet címe, sürget a határidő, és hirtelen észreveszek egy kifejezést, amit már ezerszer láttam. *Rejtett ikonok*. Megvan! A *Mentés más-képpen* nagyon sokáig a *Tűk a szé-nakazalban* munkacímet viselte. Öt alkalommal jelen-tek meg belőle részletek különböző folyóiratokban, és mindig ezt tüntet-tem föl. A kiadónak nem tetszett, és egy-szer csak beugrott az ismert számító-gépes kifejezés, amelyen kicsiny változtatást ejtet-tem, és tudtam, hogy ez így rendben lesz. Azóta sokan használták címadás-ra ezt a kifejezést, jól megférünk egy-mással. Mindent

menteni kell az elmúlástól, minden-nek meg kell adni az esélyt a meg-maradásra. Ebben a gyűjtögető, értékőrző szerepben jól éreztem magam, és úgy látszik, nem tudtam levenni magamról, mert azóta jóval több hasonló anyag született.

– *Beszéltünk veled korábban az iróniáról, kedvvel idézem versso-rodát: „Ha Szabó Lőrinc közjegy-ző lett volna...” stb. Kezdetben ironikusabb volt az alapállásod, ez most újra erősödni látszik. Miért szaporodott meg költészetedben az irónia szerepe? (Tabu kán, avatar kori temető, Instant Isten, időntúli szabadrúgás.) Hogyan működik az iróniád? Valami ellen vagy valakik mellett?*

– Én inkább a nyelvben való szlalomozásnak, önfeledt játéknak, vakmerő és olykor szemtelen

kicsapongásnak látom ezt. Nagyon szeretem belevetni magam ebbe a nyelvi tengerbe, és ha valami a kezem ügyébe akad, kavics, kagy-lóhéj, megpróbálok valamit kezde-ni vele. Az eredmény, ha sikerül, talán kaphat valamilyen ironikus jelleget, de nem feltétlenül ezzel a

Farkas György festőművész emlékkiállításán Fehéreggyel és Szent Ernővel (Debrecen, 2011)

kifejezéssel illetném ezt. Arról van szó, hogy valamilyen csekély vál-toztatással egy új tartalmat, új értelmet vagy éppen kisiklatott értelmet adok egy kifejezésnek.

Egy ilyen szónak jó esetben elég erős fénye van, képes bevilágítani a rejtett zugokba is, oszlatja a sötétet, legalábbis reményeim szerint. Vannak düheim, gyűlölöm a butaságot, mindent, ami tompítja a jó szándékokat, ami elveszi a cselek-vések értelmét, mindent, ami korlá-toz a szabad véleménynyilvánítás-ban, főleg ha ez intézményesített formában történik. Utálom a meg-alkuvást, a „ne szólj szám, nem fáj fejem”, meg a „kaparj kurta, neked is jut” mentalitást. Nem vagyok széplélek, aki magára kényszerített szerepként mindig csak a jót meg a szépet akarja látni, nem. Nagyon

bátor se vagyok, sajnós, de igyek-szem szólni, ha annak van ideje, és próbálok kiállni az arra érdemes dolgok mellett.

– *Végezetül a legújabb műved-ről, a Kő, papír, ollóról szólj néhány szót: hol áll ennek a kötet-nek a világa az általad megtett úton? És mi követ-kezik most, hogyan tovább?*

– Vannak költők, akik tudatosan írják köteteiket. Kialakul bennük valamilyen szervező elv, koncepció, és szépen eköré formálódik a könyvük. Nekem nincs efféle képes-ségem, szerencsés esetben sorban szü-letnek a darabok, aztán, ha elegendő gyűlt össze, akkor kötetté válnak. A szép mindebben az, hogy

a végén úgyis kiderül, hogy a szö-vegek erős kohéziót mutatnak. Négy év anyagát gyűjtöttem össze a *Kő, papír, olló*-ban, és nagyon kíváncsi vagyok a könyv utóéleté-re. Bizonyos értelemben összegző műnek gondolom, mert ha a törek-vések felől nézem, akkor azt kell mondanom: mindent el akartam mondani benne, amit fontosnak tar-tok. Ha pedig elégedettséget érzek, az egyben annak a szomorúságát is jelenti, hogy nagyjából elmondtam mindent, amit ebben a műfajban képes voltam elmondani. Nem törekszem új versek írására, bár nem fogom tudatosan elfojtani, ha egy-egy mégis kopogtat az ajtó-mon. Abban reménykedem, hogy valahogy sikerül átprogramoznom az agyam a prózáírásra.

Urbán Péter